

De onmogelijkheid vriendelijk te blijven

THEATER

De opdracht van Heiner Müller door het Kaaithheater. Regie: Jan Ritsema. Haarlem (Toneelschuur) 7 en 8 februari, Amsterdam (Felix Meritis) 11 t/m 22 februari. Voorts nog in Leuven, Rotterdam en Antwerpen.

In de verhelderende inleiding die Janine Brogt schreef voor de verzamelbundel van (ex-)DDR-auteur Heiner Müller (*Het Eiland van het Grote Bloedbad*), wordt een brief van de auteur geciteerd uit 1977: „Het humanisme komt alleen nog als terrorisme voor, de Molotov-cocktail is de laatste vormende ervaring van het burgerdom. Wat blijft: eenzame teksten die op geschiedenis wachten.” Müller kijkt met zijn „eenzame teksten” de terreur, waarmee de grote omwentelingen van deze eeuw gewoonlijk gepaard gaan, recht en onbevangen in het gelaat. Kwade tongen in de Bondsrepubliek be-

weren dat hij ermee heult, dat Müller terreur ziet als noodzakelijk kwaad. Maar dat zijn dezelfde geesten die de cultuur van de (ex-)DDR een verlengde bijtjesdag toewensen.

Heiner Müller analyseert — met een glimlach, een Havanna en een dubbele wodka — het verschrikkelijke vraagstuk waarom de revolutie samenvalt met het kwaad dat ze zegt te bestrijden. Of, om met Brecht (van wie Müller de glimlach, de Havanna en de wodka erfde en op wiens schrijftraditie hij voortbouwt) te spreken: „Ach wij die opkwamen voor de vriendelijkheid, konden zelf niet vriendelijk zijn.” *De opdracht* (1979) is, met het hier nog niet gespeelde *Wolokamsker Chaussee I-V*, een van de laatste toneelteksten die Müller aan dit vraagstuk wijdde.

Het zijn de nadagen van een revolutie, de Franse. Een Bretonse boer, de beroepsrevolutionair Galloudec, de neger Sasportas en de intellectueel Debuisson reizen naar Jamaica om er een

opstand te ontketenen. Maar de revolutie is thuis al verraden, en hier, op het „slavenschip in de Caraïbische Zee” ook niet meer levensvatbaar. De drie worden uit elkaar gedreven, Galloudec crepeert aan gangreen, Sasportas wordt opgehangen, Debuisson overleeft.

De opdracht is een verbale reconstructie van de gebeurtenissen, waarbij Müller een toneeltekst heeft gecreëerd die zeer hermetisch en duister is, waarin diverse genres naast elkaar bestaan: rechtbankscènes, verkapt rollenspel (Galloudec en Sasportas transformeren tot Danton en Robespierre, de grote tegenspelers uit de Franse Revolutie), en enkele zeer lange monologen (zoals die van „De man in de lift”, ogenschijnlijk een Fremdkörper in het stuk).

Jan Ritsema heeft Müllers *De opdracht* nu bij het Kaaithheater geregisseerd met drie acteurs: de jonge Bea Rouffaert, Dirk Roofthoof en de oudere Dries Wieme. De voorstelling is de zoveelste triomf van Ritsema's eenvoud.

Het spel begint ontspannen, met een betoverende glimlach, bijna lief, onwetend nog van de verschrikkingen die komen gaan. De acteurs citeren de auteur, beperken zich tot een enkel handgebaar, een* korte wandeling. Aan de rand van het speelveld zit een man met een videocamera. Hij maakt close-ups van de spelers, die op een zeer groot scherm achterop het speelveld verschijnen, als betrof het hier een of ander partijcongres. De reconstructie wordt zo op een documentaire manier als het ware verdubbeld. Soms zet de cameraman het beeld stil, als wilde hij zeggen: over dit moment moet je nog maar even nadenken, een ogenblik wordt bevroren, onderstreept. Prachtig!

De hermetische Müller-tekst wordt met deze simpele ingrepen toegankelijker gemaakt. Niet ontsloten, niet ontraadseld. Maar wel verduidelijkt. Het Robespierre-Danton debat demonstreert hoe ingrijpend Müller de terreinen van de (staats)terreur verkent. De monoloog van „De man in de lift” past opeens naadloos bij de rest van het stuk: de eenzaamheid van het individu in het „reëel existierende socialisme”.

De opdracht is een heldere, doorschijnende en beklemmende theaterervaring, zeventig minuten groots maar eenvoudig toneel met de krachtige handtekening van Jan Ritsema.

LOEK ZONNEVELD